

JAPONŃSKI SOFT POWER

Wpływy Japonii
na kulturę zachodnią

日本のソフトパワー

Próbka książki wyłącznie do celów informacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwo KIRIN

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	9
Dr Elżbieta Kostowska-Watanabe Polacy w Japonii	13
Tomasz Kosiński <i>Soft czy hard power?</i> Japońska polityka zagraniczna przed wyborem.....	29
Paweł Behrendt Czy Japonia ma szansę odzyskać status mocarstwa?.....	41
Marcin Socha Budowa państwa proklimatycznego jako istotny element japońskiego <i>soft power</i>	63
Maria Waclawik Japońska mniejszość etniczna jako promotor kultury japońskiej w USA i Kanadzie	94
Marta Jaworska <i>Kekkonshiki</i> jako przykład wpływów kulturowych na przykładzie Japończyków zawierających małżeństwa w Polsce i Japonii.....	107
Katarzyna Marak Polskie Japonie. Orientalistyczny obraz Japonii w „Japońskim wachlarzu” Joanny Bator.....	120

Marta Beger

Polskie haiku..... 133

Olga Mądrowska

Postrzeżenie sztuki i kultury japońskiej przez Europejczyków
przed rokiem 1854 154

Edyta Bednarek

Japonizm, czyli zachwycenie się sztuką Kraju
Wschodzącego Słońca 166

Ewa Korzeniowska

Inspiracje estetyką *ukiyo* w sztuce Młodej Polski..... 177

Julian Jeliński

Nowy typ bohatera – o samurajach w amerykańskiej
kinematografii 191

Joanna Zaremba-Penk

Japońska popkultura narzędziem podboju świata..... 203

Adrianna Wosińska

Czy zainteresowanie mangą i anime wpływa na stan
wiedzy o Japonii i poglądy na jej temat? 217

Paulina Tomalka

Kendo jako styl życia..... 235

Japoński soft power. Wpływy Japonii na kultury
zachodnie. Streszczenia w języku polskim 253

Japanese soft power. Japan's influence on Western culture.
Abstracts 263

Japoński soft power. Wpływy Japonii na kulturę zachodnią

Publikacja pokonferencyjna

Streszczenia w języku polskim

dr Elżbieta Kostowska-Watanabe

Polacy w Japonii

W polskich publikacjach z dziedziny nauk społecznych problematyka Polonii występuje dosyć często, ale badaczy interesują tylko niektóre regiony świata, zazwyczaj te, w których Polonia jest najliczniejsza, czyli przede wszystkim USA i kraje byłego Związku Radzieckiego, a ostatnio również Anglia. Pomimo zainteresowania badaczy problematyką polskiej emigracji, nie ma żadnego opracowania dotyczącego Polonii japońskiej. Nasza wiedza o niej jest raczej skromna i cechuje ją jednostronność. W związku z tym zasadne staje się pytanie, czy w Japonii nie mieszkają Polacy? Czy w Japonii nie ma polskich emigrantów? Niniejszy artykuł jest próbą opisu japońskiej Polonii. Wykorzystane w tym tekście materiały pochodzą między innymi z periodyku polonijnego, wydawanego w Tokio w latach 1998 – 2008, a także informacji uzyskanych z Konsulatu RP w Tokio.

Tomasz Kosiński

Japońska polityka zagraniczna na rozdrożu

Japońska polityka zagraniczna znalazła się na rozdrożu. Deklaruje się podjęcie w niej zmian, choć jak dotąd nie został sprecyzowany ich kierunek. Z sygnałów płynących od rządu wynika, że będzie on dążył do usamodzielnienia Japonii na arenie międzynarodowej poprzez zmianę stosunków ze Stanami Zjednoczonymi na bardziej partnerskie oraz budował nowe relacje z bliżej położonymi partnerami, przede wszystkim państwami Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Powstaje pyta-

nie, w jaki sposób gabinet Hatoyamy zamierza urzeczywistnić te cele. Podejmując wyzwanie ich osiągnięcia, będzie musiał stanąć przed wyborem, na jakie środki kreowania polityki się zdecydować: *soft* czy *hard power*. Miękka siła związana z kulturą i handlem może oprócz korzyści politycznych przynieść Japonii duże zyski ekonomiczne i przyspieszyć rozwój gospodarczy kraju. Twarda siła również może okazać się opłacalna, jeśli Japończycy zdecydują się rozwijać własne systemy bojowe i obronne, których opracowywanie i produkcja stworzy nowe miejsca pracy i szanse na przyspieszenie postępu technologicznego. Nie bez znaczenia jest fakt, że w Azji Wschodniej istnieje kilka punktów zapalnych, mogących stanowić źródło konfliktu na skalę co najmniej regionalną. W takiej sytuacji zwiększenie możliwości projekcji siły byłoby dla Japonii najlepszym rozwiązaniem. Lecz istnieją także niebezpieczeństwa. Skupienie się na *soft power* może doprowadzić do wykreowania wizerunku Japonii jako kraju, który owszem, ma bogatą i interesującą kulturę, lecz pozostaje słaby militarnie, a szacunek dla dorobku kulturowego nie przełoży się na respekt w polityce. Nowe programy zbrojeniowe mogą tymczasem wywołać oskarżenia o nawrót militarizmu i zmniejszenie zaufania na arenie międzynarodowej. Czas nie jest sprzymierzeńcem Japończyków i ewentualną decyzję o wyborze środków do wykorzystania w nowej polityce trzeba podjąć jak najwcześniej. Lecz czy jakikolwiek wybór w tej kwestii będzie jedynym słusznym? Może trzeba poszukać trzeciej drogi, w której połączone zostaną wysiłki z obszaru twardej i miękkiej siły. Jeśli tak, to Japończycy ponownie staliby się pionierami, tym razem w dziedzinie *smart power* – mądrej siły.

Paweł Behrendt

Czy Japonia ma szansę odzyskać status mocarstwa?

Zwycięstwo Partii Demokratycznej w ostatnich wyborach parlamentarnych zrodziło szereg pytań dotyczących nie tylko możliwości

zmian w japońskiej polityce wewnętrznej, ale także zewnętrznej. Wydarzenia ostatnich miesięcy pokazały, że rząd Hatoyamy Yukio nie zamierza porzucić dotychczasowego kursu w polityce zagranicznej, wydaje się jednak kłaść większy nacisk na tzw. środki miękkie – *soft power*. Określając szanse Japonii na odgrywanie roli mocarstwa, czy to globalnego, czy regionalnego, należy dokonać zestawienia i przeglądu pewnych czynników natury gospodarczej, politycznej oraz kulturowej. W niniejszym opracowaniu są to: gospodarka, siła militarna, polityka zagraniczna prowadzona ostatnimi laty przez Japonię i wpływ tej polityki na jej relacje z sąsiadami oraz szeroko rozumiany *soft power*.

Marcin Socha

Budowa państwa proklimatycznego jako istotny element japońskiego *soft power*

Od początku lat 90. Japonia aktywnie zaangażowała się w szereg międzynarodowych inicjatyw ekologicznych, pretendując do tytułu państwa przewodzącego globalnej walce z ociepleniem klimatu. Aktywnej działalności na forum międzynarodowym towarzyszy szereg działań zmierzających do transformacji Japonii w przyjazne klimatowi państwo, oparte na rozwoju technologicznym i współpracy wszystkich obywateli. Japoński rząd kreuje wizerunek społeczeństwa proklimatycznego i próbuje wykorzystać go w swojej polityce zagranicznej. Pomimo drobiazgowych planów redukcyjnych i ambitnych deklaracji międzynarodowych, Japończykom nie udało się jak dotąd skutecznie zmniejszyć ilości wytwarzanych gazów cieplarnianych. Poprzez analizę działań na szczeblu rządowym i lokalnym, inicjatyw w środowisku biznesowym, rozwoju prac nad przyjaznymi środowisku rozwiązaniami technologicznymi oraz aktywizacji społeczeństwa, artykuł stanowi próbę oceny skuteczności polityki proklimatycznej i jej znaczenia dla japońskich zasobów *soft power*.

Maria Waclawik

Japońska mniejszość etniczna jako promotor kultury japońskiej w USA i Kanadzie

Artykuł porusza kwestię promocji kultury Japonii przez członków jej mniejszości etnicznej w USA i Kanadzie, między innymi poprzez festiwale etniczne, a także omawia zjawisko przenikania jej wzorców do kultury społeczeństw USA i Kanady. Społeczność japońska doświadczała w obu krajach Ameryki Północnej prześladowań, których punkt kulminacyjny nastąpił w czasie II wojny światowej, kiedy ponad 110 tysięcy osób pochodzenia japońskiego zamknięto w obozach relokacyjnych. Od lat 60. XX wieku nietolerancja wobec Japończyków zaczęła stopniowo ustępować miejsca zainteresowaniu, a nawet fascynacji kulturą japońską ze strony członków amerykańskiego i kanadyjskiego społeczeństwa. Liczne festiwale kultury japońskiej, których promotorami są członkowie japońskiej grupy etnicznej, będący jednocześnie amerykańskimi i kanadyjskimi obywatelami, są miejscem stykania się i przenikania wzorców kultury japońskiej do kultury zachodniej.

Marta Jaworska

***Kekkonshiki* jako przejaw wpływów kulturowych na przykładzie Japończyków zawierających małżeństwa w Polsce i Japonii**

Wpływy kulturowe to szeroko pojęta wymiana informacji pomiędzy różnymi grupami kulturowymi, która odbija się na wielu aspektach życia społecznego ludzi. Przejawia się w sposobie ich zachowania, mówienia, ubioru, jedzenia etc. Istotnym aspektem jest też sfera obrzędowości rodzinnej, jako że rodzina jest podstawową jednostką społeczną, a rytuały są ważnym elementem łączącym jednostki. W ceremoniach trwają tradycje przekazywane z pokolenia na pokolenie, a także pojawiają się nowoczesne wpływy.

Kekkonshiki, czyli ślub, w Japonii nie występuje tylko w jednym wariantcie. W zasadzie są dwa podstawowe rodzaje tej uroczystości: tradycyjny, w świątyni *shintō* oraz na wzór zachodni, w kaplicy. W przypadku tego ostatniego widać wyraźny wpływ kultury Zachodu na przebieg obrzędu. Czy istnieją przypadki odwrotne – wpływy japońskich ceremonii na polskie warianty ślubu?

Przeprowadzając wywiady kwestionariuszowe, na podstawie których został opracowany niniejszy artykuł, przeprowadzono rozmowy z Polakami i Japończykami, którzy zawarli związek małżeński w obu krajach pochodzenia partnerów. Pytania dotyczyły tego, czy ceremonie były zachowane według wzorców kulturowych danego narodu czy też ze względu na mieszane małżeństwa wzorce te były nieco przekształcane? Jako wniosek zostanie zarysowana komparatystryka przebiegu polskiego i japońskiego ślubu, zaprezentować refleksje dotyczące obu uroczystości oraz ich spostrzeżenia dotyczące wpływów kulturowych.

Katarzyna Marak

Polskie Japonie. Orientalistyczny obraz Japonii w „Japońskim wachlarzu”

Joanny Bator

Pomimo najróżniejszych publikacji na temat Japonii, zarówno specjalistycznych jak i publicystycznych, kraj ten, jego mieszkańcy i wszystko to, co jest z nimi związane pozostaje dla Polaków wielką niewiadomą. Nieustanna fabrykacja orientalnych motywów w publicystyce oraz niektórych publikacjach uznawanych za wiarygodne źródło informacji utrudnia zrozumienie obcej kultury, zaś przerysowana egzotyka cieszy się większą popularnością, niż zwyczajne fakty. Trudno o zrozumienie, a tym bardziej o dyplomację kulturową między Polską a Japonią, jeśli do czynienia mamy nie z samym krajem, a jego fikcyjnym obrazem. Analizując popularną pracę polskiej publicystki, Joanny Bator, można bez trudu dostrzec granicę pomiędzy Japonią prawdziwą a Japonią orientalną.

Marta Beger

Polskie haiku

Artykuł przedstawia polskie spojrzenie na haiku. Krótkie podsumowanie rozwoju tego gatunku w Polsce poprzedza bardziej szczegółową analizę aktualnego zainteresowania rodzimych twórców tą formą poetycką. Opracowanie oparto o dane zaczerpnięte z najpopularniejszego w sieci forum internetowego zrzeszającego miłośników gatunku. Analiza poszczególnych tematów i wątków obecnych na forum daje obraz miejsca, jakie haiku zajmuje pośród gatunków poetyckich w naszym kraju. Pozycja, nawet jeśli nie wysoka, bo nie jest to forma ani popularna, ani powszechna, ani doceniana, jest jednak mocna. Polscy twórcy haiku, często niedoceniani w kraju, odnoszą liczne sukcesy za granicą, zostając laureatami międzynarodowych konkursów i publikują swoje teksty w zagranicznych periodykach. Haiku – forma, jak można by sądzić, wybitnie japońska – znalazła swoje miejsce także w Polsce.

Olga Mądrowska

Postrzeganie sztuki i kultury japońskiej przez Europejczyków przed rokiem 1854

Artykuł poświęcony jest nieco pomijanej kwestii wpływów japońskich w Europie przed wybuchem zjawiska japonizmu w latach 60. XIX wieku. Importy i idee przywożone na Stary Kontynent głównie przez Holendrów i Portugalczyków na stałe zagościły w kulturze i przede wszystkim w sztuce, szczególnie od XVII wieku. Czasem przedmioty te były zupełnie odmiennie postrzegane niż pierwotnie w Japonii i dopasowywane do bogactw mieszczańskich domów.

Wiedza o tym dalekim kraju rozwijała się stopniowo. Japonia pierwotnie postrzegana była jako fragment wielkiego cesarstwa chińskiego, egzotyczny i tajemniczy, jednak z czasem zauważono odmienność jej kultury, która zaczęła fascynować Europejskich podróżników, a następnie odbiorców japońskiej sztuki w Europie.

Upodobanie do japońskich przedmiotów i wiedza o nich rozwijała się stopniowo. Po zamknięciu kraju do Europy docierały jedynie przedmioty, jako namacalny dowód istnienia tego kraju. Początkowo wszelkie importy traktowano jako przedmioty chińskie, ale z czasem zyskały należne zainteresowanie. Unikatowe zbiory wizualne prezentują wyroby japońskie w rozmaitych sytuacjach, od uzbrojenia umieszczanego w gabinetach osobliwości jako swoiste kurioza, poprzez włączanie ceramiki do zastawy stołowej, detale martwych natur, atrybuty alegorii, następnie rozmaite stylizacje i naśladownictwa. Zainteresowanie to rośnie aż do otwarcia Japonii, kiedy Europa zostaje zalana dziełami sztuki zapakowanymi w drzeworyty *ukiyo-e*.

Edyta Bednarek

Japonizm, czyli zachwycenie się sztuką Kraju Kwitnącej Wiśni

Termin „japonizm” został ukuty przez Julesa Claretie’a w książce pod tytułem „L’Art Francais en 1872”, wydanej w roku tytułowym. Pojęcie to określa nurt w sztuce zachodniej pozostającej pod głębokim wpływem japońskiej twórczości, zrodzony z fascynacji krajem jej pochodzenia po jego tak zwanym otwarciu się na świat w okresie Meiji. Szczególną uwagę przykuwały *ukiyo-e*, czyli japońskie drzeworyty. Od lat 60. XIX wieku były one źródłem natchnienia dla wielu europejskich artystów, a szczególnie malarzy impresjonistycznych takich jak Vincent van Gogh, Paul Gauguin czy Henri de Toulouse-Lautrec. Także późniejsi twórcy kubistyczni, ale także ci hołdujący l’Art Nouveau, zachwycili się sztuką japońską. Artyści cenili *ukiyo-e* za brak perspektywy i światłocienia, płaską plamę barwną, mocne kolory oraz kompozycyjną dowolność. Postrzegali oni swoje prace jako wyzwolenie europejskiej sztuki ze sztywnych ram akademickiego zideologizowania, jakim cechowała się ta wywodząca się jeszcze z epoki starożytnej Grecji i Rzymu. Japonizm odcisnął także swój ślad w innych dziedzinach życia artystycznego niż malarstwo. Warto wspomnieć chociażby o sztuce użytkowej, a szczególnie o projektancie biżuterii, René Lalique.

Ewa Korzeniowska

Inspiracje estetyką *ukiyo* w sztuce Młodej Polski

W XIX wieku sztuka europejska stanęła w martwym punkcie. Zarówno orientalizm, jak i historyzm nie były w stanie nadażyć za rewolucyjnymi zmianami, jakich Europa była świadkiem. Poszukiwano nowych środków ekspresji twórczej, aby wyrwać sztukę z jej dotychczasowych ram. Pojawienie się na Zachodzie przejawów sztuki japońskiej i fascynacja nią, zbiegły się w czasie z marzeniami o sztuce wolnej i niezależnej. Sztuka japońska, która przez wieki była szerszym kręgom praktycznie nieznaną, w klimacie poszukiwań i fermentu intelektualnego została w końcu doceniona i na trwałe zmieniła oblicze sztuki europejskiej i polskiej. Jej wpływ na twórczość rodzimych artystów był nieoceniony. Bez sztuki japońskiej prawdopodobnie nie byłoby Wyspiańskiego i Stanisławskiego. Ich twórczość to najwspanialsze przykłady harmonijnej syntezy wątków polskich i orientalnych.

Julian Jeliński

Nowy typ bohatera – o samurajach w amerykańskiej kinematografii

Artykuł przedstawia wzrost zainteresowania amerykańskiej kinematografii częścią historii i kultury japońskiej dotyczącej samurajów poprzez analizę sposobu recepcji tych postaci w filmach wyprodukowanych w Stanach Zjednoczonych. Zostały w nim omówione amerykańskie filmy, w których widoczna jest inspiracja średniowiecznymi japońskimi wojownikami lub japońskimi filmami o nich. Na przykładach zostają ukazane sposoby traktowania historii dotyczących samurajów w produkcjach hollywoodzkich, które autor dzieli na trzy podstawowe rodzaje odpowiadające stopniowi recepcji. Autor ukazuje także moment, w którym pojawia się amerykański samuraj jako forma bohatera filmowego oraz stara się odpowiedzieć na pytanie, czy takie postaci możemy uznać za nowy typ bohatera w amerykańskiej kinematografii.

Joanna Zaremba-Penk

Japońska popkultura narzędziem podboju świata

Za twórcę pojęcia *soft power* uważa się Josepha Nye (ur. 1937 r.), doktora nauk politycznych Uniwersytetu Harvarda. Pojęcie „*soft power*” definiuje się, jako „zdolności narodu lub kraju do pozyskiwania sojuszników i zdobywania wpływów dzięki atrakcyjności własnej kultury, polityki, ideałów politycznych”. Podczas gdy tzw. „twarda władza” ucieka się do przymusu i nacisku, także finansowego, władza „miękką” odwołuje się do rozumianej socjologicznie kooptacji oraz atrakcyjności.

To, co uważa się za najskuteczniejszą formę japońskiego *soft power*, zawiera się w kulturze popularnej. Manga i anime z przyległościami, tj. modą, muzyką czy programami telewizyjnymi, zataczają coraz szersze kręgi, będąc obecne na każdym kontynencie i stając się zarazem najskuteczniejszym ambasadorem Japonii na świecie. Z drugiej strony, biorąc pod uwagę korzenie komiksu japońskiego, upatrywane w pracach Walta Disneya, oraz obecne realizacje amerykańskich animatorów, do złudzenia przypominające japońskie anime, należałoby się zastanowić nie nad możliwością podboju świata, ale nad japońskością owej *soft powerowej* siły.

Adrianna Wosińska

Czy zainteresowanie mangą i anime wpływa na stan wiedzy o Japonii i poglądy na jej temat?

Japońskie seriale animowane obecne są w Polsce już od lat 80., lecz prawdziwy przełom w ich popularności nastąpił w roku 1995, kiedy to polska telewizja zaczęła emitować serial „Czarodziejka z księżycą”. Zainteresowanie japońską animacją i bezpośrednio związanym z nią komiksem – mangą – zaowocowało powstaniem tematycznych wydawnictw i czasopism, a z czasem także pojawieniem się na rynku odpowiednich dystrybutorów filmowych.

Rosnąca popularność mangi i anime wzbudza zainteresowanie społeczne, czego najlepiej widocznym przejawem są liczne artykuły ukazujące się co jakiś czas w prasie oraz na internecie, poruszające tematy mniej lub bardziej związane z tym hobby. Mają one różny wydźwięk, zarówno pozytywny czy neutralny, jak i negatywny. W większości przypadków jednak błędzą one w domysłach, nie opierając przedstawianych przez siebie hipotez na żadnych faktach. Niniejszy raport został opracowany na podstawie ankiet przeprowadzonych osobiście oraz internetowo na grupie osób interesujących się mangą, które następnie porównano z wynikami analogicznych kwestionariuszy wypełnionych przez osoby niezwiązane z tym medium. Ankiety obejmowały 15 pytań sprawdzających ogólny stan wiedzy respondentów na temat Japonii (polityka, gospodarka, historia, kultura, sztuka) oraz 8 pytań o własne odczucia, skojarzenia i poglądy związane z tym krajem. Jest to prawdopodobnie pierwsza w Polsce próba zmierzenia wpływu popkultury Japonii na jej wizerunek w naszym kraju.

Paulina Tomalka

Kendo jako styl życia

Kendo wyrasta z tradycji szermierczych feudalnej Japonii i odwołuje się do wartości domniemanego kodeksu *bushidō*. W Polsce jest uprawiane od prawie czterdziestu lat w kilkunastu klubach na terenie całego kraju. Wraz z długością stażu treningowego staje się ono czymś więcej niż tylko sportem – staje się stylem życia osób trenujących. Trening wpływa na kształtowanie charakteru, percepcję rzeczywistości, a zasady, które obowiązują w ramach *dōjō*, przenoszą się na płaszczyznę życia codziennego.

Japoński soft power. Wpływy Japonii na kulturę zachodnią

Autor: Adrianna Wosińska (red.)

Książka przedstawia rozmaite zagadnienia obrazujące oddziaływania Japonii na Zachód w różnych sferach życia - od polityki i gospodarki, poprzez literaturę i sztukę, na popkulturze skończywszy. Nie skupiają się przy tym tylko na zaprezentowaniu faktów czy zjawisk, ale zadają sobie również pytanie, w jaki sposób świadome bądź nieświadomione działania Japonii wpływają na jej postrzeganie na arenie międzynarodowej.

Liczba stron: 230

format: A5

okładka: miękka

data wydania: sierpień 2010

cena detaliczna: 32,50 zł

patronaty: Torii, historia.org.pl, Centrum Studiów Polska-Azja,
konnichiwa.pl, a-g-w.info

Do kupienia na:

<http://sklep.kirin.pl/pl/ksiazki/306-japoski-soft-power-wplywy-japonii-na-kulture-zachodnia.html>